

Η κυρία του γραφείου μ' έστειλε στα αποδυτήρια να περιμένω εκεί. Διέσχισα λοιπόν την αυλή και κατευθύνθηκα προς μια πόρτα που πάνω της έγραφε Αποδυτήρια. Το γραφείο ήταν γκριζο και μουντό, η αυλή το ίδιο, σε μια γωνιά υπήρχε ένας σωρός από σπασμένα τούβλα και κομμάτια σοβά, μερικά δίκυκλα, πάρα πολλοί σκουπιδοτενεκέδες και ούτε ίχνος πράσινου. Τα αποδυτήρια μου φάνηκαν ακόμα πιο μουντά. Κάθησα σ' έναν πάγκο κάτω από το παράθυρο που έβλεπε σ' εκείνη τη θλιβερή αυλή, στο χέρι κρατούσα ένα δερμάτινο τσαντάκι με τρία μικρά τσουρεκάκια για κολατσιό, ένα βιβλίο και ένα σημειωματάριο που άνοιγα κάθε φορά που μου ερχόταν κάποια ιδέα σχετικά με το θέμα που επεξεργαζόμουν. Εκείνο τον καιρό τελείωνα ένα δοκίμιο για τον Κάφκα.

Στα αποδυτήρια βρίσκονταν ήδη δύο άντρες. Ο ένας, ψηλόλιγνος, γκριζομάλλης, μου θύμιζε το γιατρό που πριν από πολλά χρόνια μού είχε αφαιρέσει τις αμυγδαλές, ο άλλος ήταν κοντοστούπης, ακαθόριστης ηλικίας, φορούσε ένα πολύ φθαρμένο και βρώμικο παντελόνι που μόλις του κάλυπτε τη μισή γάμπα κι είχε δύο τεράστιες εξωτερικές τσέπες σαν ξεχειλωμένες θήκες πιστολιού. Στο κεφάλι είχε ένα μπλε ναυτικό πηλήκιο με μια χρυσαφιά άγκυρα που άστρα-

φτε στη μέση, πάνω από το γείσο. Δυο περίεργα ματάκια με παρατηρούσαν κάτω από την άγκυρα, το χρώμα τους θύμιζε τα ρηγά νερά της ακτής. Τα μάτια ή, μάλλον, το βλέμμα τους μου φάνινονταν γνώριμα. Κατάλαβε ότι ήμουν καινούργιος και με συμβούλεψε να αφήσω στο τραπέζι την ταυτότητά μου. Το έκανα, έβαλε κι εκείνος τη δική του, και τότε παρατήρησα ότι του 'λειπε το δεξί χέρι κι ότι στη θέση του εξέιχε από το μανίκι ένας μαύρος γάντζος.

Στο μεταξύ άρχισαν να καταφθάνουν οι καινούργιοι μου σύντροφοι. Ένας παχύς νεαρός με ηλίθια έκφραση και ένα νευρικό τικ στο πρόσωπο κάθησε δίπλα μου, έβγαλε από το ντουλαπάκι ένα ζευγάρι βρώμικες γαλότσες και τις γύρισε ανάποδα ώσπου από τη μία χύθηκε μια ικανή ποσότητα υγρού, που μόνο στην καλύτερη, αλλά λιγότερο πιθανή, περίπτωση μπορούσε να 'ταν νερό. Άρχισε αμέσως να ξεφωνίζει σε μια γλώσσα από την οποία δεν κατάφερα να ξεχωρίσω ούτε μία λέξη.

Δεν είμαι και πολύ σίγουρος για το τι ακριβώς με ώθησε να δοκιμάσω αυτό το ελάχιστο ελκυστικό επάγγελμα. Ίσως ήλπιζα να μου προσφέρει μια νέα αφετηρία που θα μου επέτρεπε να αντικρύσω τον κόσμο από μια απρόβλεπτη οπτική γωνία. Μόνο αν δεις τον κόσμο και τους ανθρώπους από μια θέση διαφορετική απ' αυτήν που έχεις συνηθίσει, οξύνεται η ματιά σου. Ήταν μια διαπίστωση που επανειλημμένα είχα κάνει.

Καθώς περίμενα τις εξελίξεις, θυμήθηκα ξαφνικά την εποχή που ήμουν στην Αμερική, πριν από δεκαπέντε χρόνια. Όταν επρόκειτο πια να φύγω, ο κοσμήτορας παρέθεσε γεύμα προς τιμήν μου. Ο κοσμήτορας ήταν μαθηματικός, ένας πλούσιος άνθρωπος. Είχε άλογα και μια έπαυλη σε στυλ

κυνηγητικού περιήπτερου. Πριν από το γεύμα τον είχα δει μόνο μια φορά και δεν είχα μεγάλη όρεξη να πάω – οι συνάξεις ανθρώπων που δεν γνωρίζω επιδροούν πάνω μου μάλλον καταθλιπτικά. Και ποιον μπορούσα να γνωρίζω αφού είχαν περάσει μόλις έξι μήνες από τότε που είχα αρχίσει να διδάσκω στο πανεπιστήμιο; Όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, όλοι ήταν ευγενέστατοι μαζί μου και χαμογελαστοί με τον δικό τους αμερικάνικο τρόπο, και επέμεναν με κλιμακούμενη επιμονή να τους εξηγήσω τι μου ήρθε και θέλω να επιστρέψω από την ελεύθερη και πλούσια χώρα τους στην πατρίδα μου, όπου επικρατούσε φτώχεια και ανελευθερία και όπου πιθανότατα με περίμενε η φυλακή και η εξορία στη Σιβηρία. Προσπάθησα να είμαι το ίδιο ευγενικός. Περιβλήθηκα έναν αέρα πατριωτισμού, μιας υψηλής αποστολής, ώσπου σκέφτηκα ένα παράδειγμα που μου φαινόταν χαρακτηριστικό. Είπα ότι στην πατρίδα μου ο κόσμος με ξέρει καλά. Ακόμη κι αν αναγκαζόμουν να καθαρίζω σκουπίδια στους δρόμους, για τους συμπατριώτες μου θα έμενα αυτό που είμαι, αυτό που θέλω να παραμείνω και μόνον αυτό, δηλαδή συγγραφέας, ενώ στη χώρα τους θα εξακολουθούσα ίσως να κυκλοφορώ με το Φορντ μου, θα έμενα όμως για πάντα ένας από τους πάμπολλους μετανάστες που η μεγάλη χώρα λυπήθηκε και δέχθηκε να φιλοξενήσει. Έτσι καυχιόμουν. Στην πραγματικότητα ήθελα να γυρίσω σπίτι επειδή μόνο στην πατρίδα μου ζουν άνθρωποι που μου είναι οικείοι, που μιλάνε τη γλώσσα μου και με τους οποίους μιλώ κι εγώ με άνεση στη μητρική μου γλώσσα.

Τώρα πια ξέρω ότι όσο θα σκουπίζω τους δρόμους θα είμαι για τους περισσότερους απλώς κάποιος που καθαρίζει

τους δρόμους, ένας σκουπιδιάρης, κι ούτε θα γυρίζουν να με κοιτάζουν.

Εκείνη τη στιγμή εμφανίστηκε η πρώτη γυναίκα της παρέας. Ήταν καλοφτιαγμένη, το τζιν παντελόνι πήγαινε γάντι στους στενούς γοφούς της. Το πρόσωπό της, γεμάτο ρυτίδες και ανεμοδαρμένο, μου 'φερε στο νου τις γριές Ινδιάνες στην αγορά της Σάντα Φε. Εκεί, θυμάμαι, η γεροντότερη και πιο αυθεντική Ινδιάνα απ' όλες είχε, προς μεγάλη μου ευχαρίστηση, τοποθετήσει πάνω από την πραγματεία της μια επιγραφή που δήλωνε ότι το όνομά της ήταν Αφροδίτη. Αυτή εδώ η κυρία Αφροδίτη δεν κάθησε καθόλου, έβγαλε από την τσάντα της ένα πακέτο τσιγάρα Σπарт και όταν άναβε είδα ότι τα δάκτυλά της έτρεμαν. Το σπύρτο έσβησε προτού προλάβει να ανάψει το τσιγάρο κι η Αφροδίτη το καταράστηκε. Η φωνή της ήταν τόσο βαθιά, βραχνή και τραχιά, σαν πιωμένη, και η προφορά της ανταποκρινόταν τόσο τέλεια στο παρουσιαστικό της ώστε ίσως ήταν χρήσιμο να παίρνουν μαθήματα απ' αυτήν οι πρώτες κυρίες του θεάτρου μας, που τόσο συχνά αναλαμβάνουν να παίξουν γυναίκες του λαού.

Ήρθαν ακόμη μερικοί γερασμένοι και άχαροι τύποι· στο πίσω μέρος ένας κοντόχοντρος με πονηρή ματιά άλλαζε ρούχα. Είχε, όπως και ο βλάκας δίπλα μου, το δικό του ντουλαπάκι από όπου έβγαλε ένα χακί πανωφόρι.

Στις έξι ακριβώς μπήκε μέσα η κυρία του γραφείου και διάβασε τα ονόματα όσων θα καθάριζαν εκείνη την ημέρα την περιοχή μας. Πρώτα είπε αυτούς που θα τοποθετούσαν τα σήματα, ύστερα τους τρεις που θα άδειάζαν τα καλάθια του δρόμου. Στο τέλος παρέδωσε στον χοντρό με το πανωφόρι μια λίστα με ονόματα και ανακοίνωσε ότι την περιοχή ανελάμβα-

ναν οι Ζόουλοβα, Πιντς, Στιχ, Ράντα – τελευταίο διάβασε και τ' όνομά μου. Ταυτόχρονα ακούμπησε μπροστά μου το πορτοκαλί γιλέκο των οδοκαθαριστών. Το πήρα, έκανα γρήγορα το γύρο του τραπέζιού και διάλεξα το πιο απομακρυσμένο ντουλαπάκι, στη γωνία. Το άνοιξα –απέξω έγραφε με γύψινα γράμματα, Bui dinh Thi–, έβγαλα από την τσάντα τα χαρτιά μου, τα τσουρεκάκια, το βιβλίο και το σημειωματάριο, τα έχωσα όλα στις τσέπες και έκλεισα πάλι το ντουλαπάκι.

Βγήκαμε όλοι στην αφιλόξενη αυλή όπου άρχιζαν να καταφθάνουν θορυβωδώς τα απορριμματοφόρα. Δυο νεαροί πετούσαν πάνω σ' ένα φορτηγάκι φτυάρια, σκούπες, ξυστριά, καρότσια, σήματα και παλιά δοχεία. Η ώρα ήταν έξι και τέταρτο, μόνον έξι και τέταρτο, κι αναλογιζόμουν την έκταση της μέρας που είχα μπροστά μου.

Ο τύπος με το πανωφόρι, που τον είχαν φαίνεται ορίσει ομαδάρχη, κατευθύνθηκε προς την πύλη, και από το τσούρ-μο των εθελοντών καθαριστών ξεχώρισαν πράγματι τέσσερα άτομα, ανάμεσα στα οποία η μοναδική γυναίκα, έπειτα ένας νεαρός με κατάγλωμο κοριτσίστικο πρόσωπο και μ' ένα μεγάλο σάκο περασμένο στον ώμο του, και ο ψηλός που μου θύμιζε καθηγητή ωτορινολαρυγγολογίας. Τέλος, υπήρχε και ο τύπος με το ναυτικό καπέλο. Όλοι αυτοί μου φαινονταν τόσο ξένοι και απόμακροι όσο και η δουλειά που πήγαινα να κάνω κι ωστόσο προχωρούσα μαζί τους με βήμα που θα ταίριαζε περισσότερο σε κηδεία. Βαδίζαμε με αξιοπρέπεια στους δρόμους του Νούσλε, ντυμένοι τις πορτοκαλιές στολές μας, άνθρωποι βιαστικοί μας προσπερνούσαν για να πάνε στις δουλειές τους και μόνον εμείς δεν βιαζόμασταν – ήμασταν ήδη στη δουλειά.

Σπάνια είχα βρεθεί σε παρόμοιες συνθήκες, το μεγαλύ-

τερο μέρος της ζωής μου το είχα περάσει βιαστικός, τρέχοντας να προλάβω όλα αυτά που, σύμφωνα με την έμμονη ιδέα που με διακατείχε, όφειλα να κάνω ώστε μια μέρα να καταφέρω να γράφω καλά. Από μικρός είχα την επιθυμία να γίνω συγγραφέας και για πολύ καιρό θεωρούσα τη συγγραφή ένα από τα πιο ευγενή επαγγέλματα. Πίστευα ότι ο συγγραφέας οφείλει να είναι σοφός όπως ο προφήτης, καθάριος και μοναδικός όπως ο άγιος, θαρραλέος και επιδέξιος όπως ο ακροβάτης. Σήμερα γνωρίζω ότι δεν υπάρχουν εκλεκτά επαγγέλματα και ότι ιδιότητες όπως η σοφία, η διαύγεια, η πρωτοτυπία, το θάρρος ή η επιδεξιότητα σε άλλους μπορεί να φαντάζουν σαν τρέλα, ατιμία, κοινοτοπία ή ματαιοδοξία. Μολτατά η ιδέα που έτρεφα από μικρός έχει πιάσει ρίζες μέσα μου, στη συνείδηση και στο υποσυνείδητό μου, και γι' αυτό ίσως φοβάμαι να χαρακτηρίσω τον εαυτό μου με τη λέξη συγγραφέας. Όταν με ρωτούν το επάγγελμά μου, αποφεύγω να απαντήσω. Ποιος άλλωστε μπορεί να πει για τον εαυτό του: Είμαι συγγραφέας. Το πολύ πολύ να πει: Έχω γράψει βιβλία. Καμιά φορά σκέφτομαι ότι δεν είμαι καν σε θέση να προσδιορίσω ποιο ακριβώς είναι το αντικείμενο της δουλειάς μου, τι είναι αυτό που χωρίζει την πραγματική λογοτεχνία από το απλό γράψιμο, αυτό που μπορεί να το κάνει ο καθένας, ακόμη κι ένας άνθρωπος που δεν πήγε ποτέ στο σχολείο να μάθει γράμματα.

Να λοιπόν που τώρα μπορούσα να γευτώ το αργό βήδισμα και την καθησυχαστική επίγνωση του τι ακριβώς αναμένεται από μένα να κάνω. Προσπεράσαμε αργά το κτίριο του Εθνικού Συμβουλίου, το Ανώτατο Δικαστήριο και φτάσαμε μπροστά στο πρώην γυμναστήριο του Σόκολ όπου μας περίμεναν τα εργαλεία μας, φτυάρια, σκούπες, ξυστριά και

ένα καρότσι που το πάνω μέρος του ήταν ένας σκουπιδοτενεκές, κομμένος στη μέση. Για να δείξω την καλή μου θέληση, άδραξα το μεγαλύτερο φτυάρι.

Μικρός έμενα στην περιφέρεια της Πράγας, πίσω από το αεροδρόμιο του Κμπέλου, σε μια βιλίτσα που γειτόνευε μ' ένα εξοχικό κέντρο. Θυμάμαι ότι πάντα ο οδοκαθαριστής του δήμου κατέφθανε λίγο πριν από το μεσημέρι. Σταματούσε με το καρότσι του στο χώρο μπροστά από το κέντρο όπου στάθμευαν οι αμαξήλατες με τα άλογα, έβγαζε το φτυάρι και σχεδόν τελετουργικά συνέλεγε τις κουράδες και τις όποιες άλλες βρωμιές, άδειαζε το περιεχόμενο του φτυαριού κι ύστερα ακουμπούσε το καρότσι στον τοίχο κι έμπαινε για μια μπίρα. Μου άρεσε, είχε μια τραγιάσκα με γέισο, όχι όμως σαν των καπετάνιων, και γυριστά μουστάκια προς τιμήν τού τελευταίου μας αυτοκράτορα. Μου άρεσε και το επάγγελμά του, φανταζόμουν ότι ήταν ένα από τα σημαντικότερα επαγγέλματα που μπορεί να ασκήσει κανείς, άρα και οι σκουπιδιάρηδες μου φαίνονταν από τα πιο αξιοσέβαστα πρόσωπα. Στην πραγματικότητα συνέβαινε μάλλον το αντίθετο. Αυτοί που καθάριζαν το έδαφος από τα σκουπίδια ή τους αρουραίους δεν έχαιραν ποτέ εκτίμησης. Πρόσφατα διάβασα για έναν απογοητευμένο τεχνίτη ο οποίος πριν από διακόσια χρόνια, θέλοντας να εκδικηθεί την άπιστη ερωμένη του, της χάραξε το πρόσωπο, το στόμα και τους ώμους με το μαχαίρι του μέσα στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Τον έβαλαν φυλακή και καταδικάστηκε σε θάνατο. Του δόθηκε όμως χάρη υπό τον όρο να καθαρίζει επί τρία χρόνια τους δρόμους της πόλης. Ο κόσμος σεβόταν μόνον όσους καθάριζαν τη χώρα από την ανθρώπινη σαβούρα, είτε αυτοί ήταν μπράβοι είτε δικαστές ή ιεροεξεταστές.